

Personrettede tiltak for økt bosetting i Øst-Finnmark

Leo A. Grünfeld og Kjartan Kaste Klyve:

De siste tiårene har Norge sett et stort behov for tiltak som styrker befolkningsutvikling i Finnmark og Nord-Troms. Etter en periode med en relativt god befolkningsutvikling fra 2007 til 2016, har vi de senere årene opplevd at utviklingen igjen peker i feil retning. Ikke minst gjelder dette Øst-Finnmark.

Krigen i Ukraina vil nå bidra ytterligere til befolkningsreduksjon i Øst-Finnmark, dels som en følge av en kraftig nedkjøling av samhandelen mellom Norge og Russland i nord og dels som følge av at befolkningen opplever større sikkerhetspolitisk utrygghet. Det har aldri vært viktigere å sikre bosetning i nærområdene mot Russlands grenser for å underbygge norsk suverenitet og norske interesser i regionen. Både sikkerhetspolitiske og distriktspolitiske hensyn skaper derfor nå et langt mer akutt behov for statlige tiltak som kan bremse befolkningsnedgangen i Øst-Finnmark.

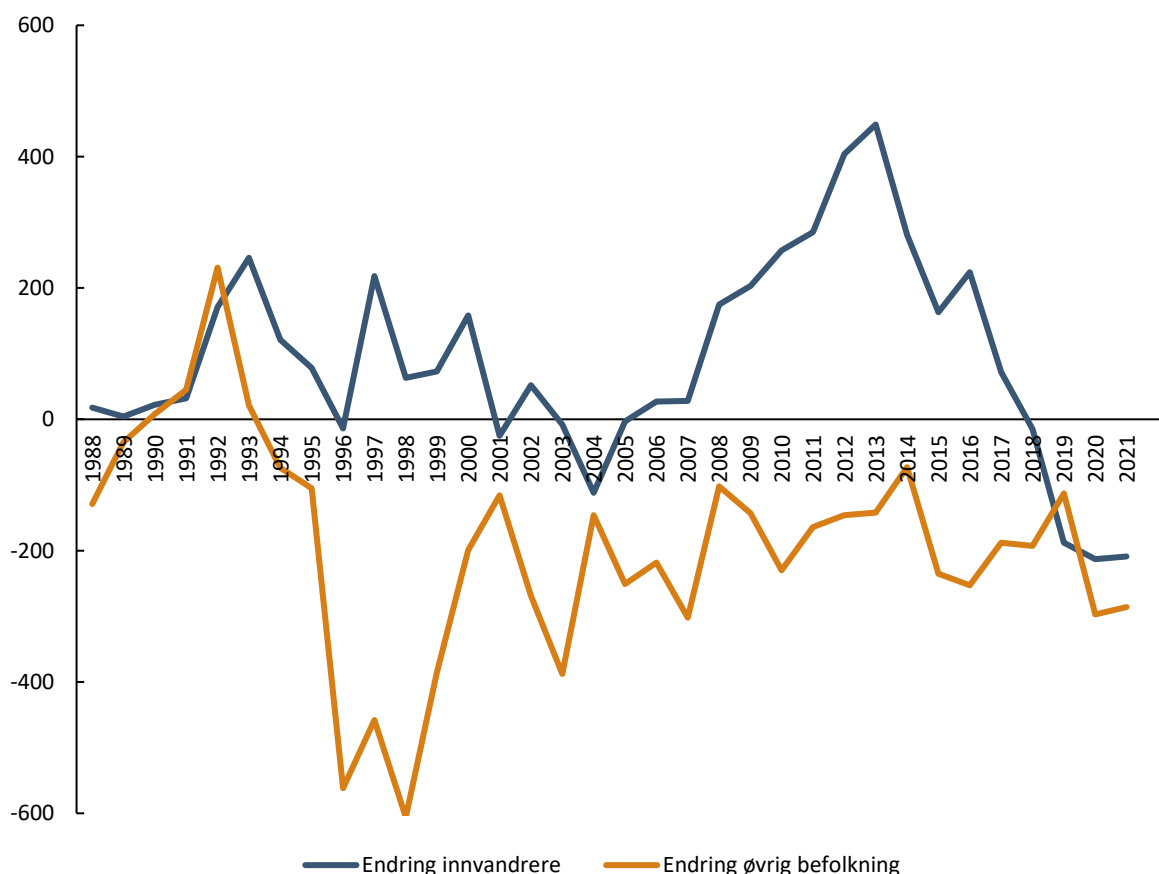
I dette notatet går vi gjennom ulike statlige virkemidler som kan bidra til en bedre befolkningsutvikling i Øst-Finnmark på kort og mellomlang sikt. Dette handler med andre ord om tiltak man kan sette inn raskt for å motvirke de negative utviklingstrekkene.

Dagens situasjon

Befolkningsnedgangen i Finnmark og Nord-Troms har vært forsøkt snudd gjennom en rekke tiltak gjennom den såkalte Tiltakssonen. Evalueringer har påvist en effekt, men det har ikke vært nok til å snu trenden med fraflytning og en aldrende befolkning. Prognose før krigen viste at folketallet i Øst-Finnmark vil falle svakt i et par tiår fordi eldre vil bli værende. Deretter tilsa prognosene at befolkningen vil bli kraftig redusert mot 2100. Med en langvarig periode der spenningene mellom Russland og vesten opprettholdes, er det all grunn til å frykte at disse prognosene vil bli altfor optimistiske.

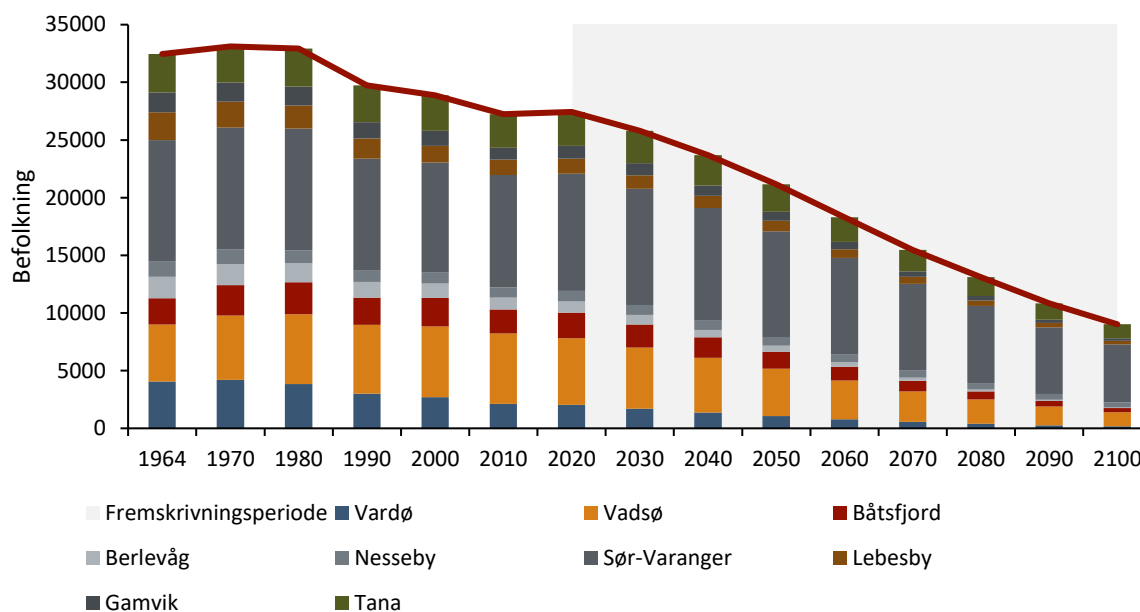
I figuren under presenteres utviklingen i netto tilflytting til og fra de ni kommunene i Øst-Finnmark. I perioden 2007 til 2016 bidro innvandring til at befolkningen i disse kommunene samlet sett ikke falt. Fra 2017 har dette bildet endret seg dramatisk. De siste årene trekker både nordmenns og innvandreres netto utflytting i samme retning. Dersom dette fortsetter møter man fort en utvikling der befolkningen raskt faller.

Figur 1 *Befolkningsendring i Øst-Finnmark inndelt mellom innvandrere og øvrig befolkning 1987-2020. Kilde: SSB*



Befolkningsutviklingen fremover ser svak ut. I figuren under presenterer vi historiske befolkningstall for regionen, samt Menons prognoser for befolkningstall i Øst-Finnmark, der vi holder bidraget fra innvandring lik 0. Denne prognosen ble utviklet før krigen mellom Russland og Ukraina brøt i slutten av februar. I 2050 har befolkningen falt fra ca 29.000 i år 2000 til 21.000. 50 år senere (år 2100) vil denne utviklingen resultere i drøye 9000 innbyggere i regionen. Da er regionen så godt som fraflyttet.

Figur 2 Befolkningsutvikling og prognoser for kommunene i Øst-Finnmark



Befolkningsnedgangen i Øst-Finnmark er særlig bekymringsfull fra et forsvarspolitisk ståsted, da man er avhengig av bosetning i regionen for å sikre den nasjonale tilhørigheten og muligheten til å mobilisere i konflikt. Dette har blitt aktualisert av krigen i Ukraina, men har vært en gjennomgående bekymring over lengre tid i det norske samfunnet. Det er derfor åpenbart behov for tiltak for å sikre bosetning i Øst-Finnmark.

Mulige nye eller forsterkede tiltak

Det har løpt en aktiv debatt om hva offentlig sektor kan bidra med for å bedre befolkningsveksten i Nord-Norge generelt og Finnmark spesielt. Som en følge av den hyggelige utviklingen i perioden fra 2007 til 2016 ble denne debatten mer dempet, men de siste årene har man igjen rettet sterkt fokus på problemstillingen. Distriktsnæringsutvalget (NOU 2020:12) og Demografiutvalget (2020:15) har belyst de voksende problemene med befolkningsvekst og rekruttering i distrikts-Norge langs en rekke dimensjoner, og særlig sistnevnte utvalg trekker frem en rekke tiltak som kan være effektive i arbeidet mot negative utviklingstrekk i mindre sentrale strøk.

I rapporten Varanger= Utvikling (Menon, 2021) rettes søkelyset mot hva man kan gjøre for å snu den negative utviklingen i Nord-Varanger, et bilde regionen deler med andre kommuner i Øst-Finnmark (Sør-Varanger, Tana, Lebesby og Gamvik). I dette notatet hviler vi i stor grad på analysene i denne rapporten. I vedlegget til dette notatet har vi summert opp mange av anbefalingene som presenteres i denne rapporten. Dette er anbefalinger som dels retter seg mot kommunene, dels mot fylkeskommunen og dels mot staten.

Sentralt i drøftingen til demografiutvalget og Varanger=Utvikling står virkemidlene i Tiltakssonen i Nord-Troms og Finnmark. I dag består denne tiltakspakken av

- Fritak fra arbeidsgiveravgift, redusert personskatt, fritak for elavgift, ettergivelse av studielån, ekstra barnetrygd (avviklet) og lønnstilskudd for førskolelærere (avviklet fra 2012).

Det største personrettede virkemiddelet i tiltakssonen er ordninger i personbeskatningen. Det består av et særskilt fradrag i alminnelig inntekt («Finnmarksfradraget») på 20 000 kroner (økt fra 15 500 kroner i 2021), 3,5 prosentenheter lavere skatt på alminnelig inntekt og 2 prosentenheter lavere skatt i trinnskattens trinn 3 (inntekten mellom 643 800 – 969 200 kroner). I tillegg har alle husholdninger i tiltakssonen fritak for elavgift. I 2022 er elavgiften 8,91 øre per kWh i januar–mars og 15,41 øre per kWh i april–desember. På toppen av dette kommer fritaket for merverdiavgift på elektrisk kraft for husholdninger i Nord-Norge. I tillegg til virkemidlene på skatte- og avgiftsområdet, får bosatte i tiltakssonen slettet inntil 10 prosent av utdanningslånet årlig, begrenset av maksimalbeløpet på 25 000 kroner. I 2021 var det 5 900 bosatte i tiltakszone som fikk sletting av utdanningslånet. Av disse fikk 3 700 nedskrevet maksimalbeløpet.

(Kilde: Tekst og tall hentet fra Kommunal- og distriktsdepartementet, 2022)

Oversikt over personrettede ordninger i tiltakssonen for Finnmark og Nord-Troms

Ordninger	Kap./post	Regnskap 2020	Budsjett 2022
Lavere skatt på vanlig inntekt ¹	Inntektstap	800 000 000	770 000 000
Særskilt fradrag i alminnelig inntekt (Finnmarksfradraget) ¹	Inntektstap	200 000 000	220 000 000
Lavere sats trinn 3 i trinnskatt ¹	Inntektstap	50 000 000	47 000 000
Fritak for elavgift til husholdninger og hytter ²	Inntektstap	160 000 000	140 000 000
Sletting av utdanningslån	2410/73	122 556 000	128 186 000
Sletting av utdanningslån for kvalifiserte grunnskolelærere i Finnmark og Nord-Troms	2410/73	6 411 000	6 031 000

Disse tiltakene har vært på plass siden tidlig 90-tall men har fra tid til annen blitt noe justert. I tillegg til disse tiltakene har man gjennom distrikts- og regionalpolitikken tilført ekstra ressurser til landsdelen generelt og Finnmark spesielt. Her tenker vi på ressurser for regional utvikling som forvaltes gjennom Fylkeskommunene og delvis gjennom Innovasjon Norge og Siva. Videre tilføres landsdelen ressurser gjennom samferdselspolitikken der blant annet luftfarten prioriteres gjennom FOT-rutene på kortbanenettet og gjennom indirekte overføringer til flyplassene gjennom Avinor.

I en vurdering av hvilke virkemidler som egner seg best for å bedre befolkningsutviklingen ønsker vi særlig å vektlegge den konklusjon som trekkes opp i den seneste evalueringen av tiltakssonen utført av Norut og Menon (2012). Her vektlegges det at de mest effektive virkemidlene er de person- eller individrettede virkemidlene. Med andre ord, de som tilbyr goder eller reduserte kostnader direkte til de som bosetter seg i regionen. Andre virkemidler som eksempelvis redusert arbeidsgiveravgift (rettet mot arbeidsgiver), større overføringer til kommuner og fylkeskommune eller økte overføringer til ulike typer organisasjoner kan ha positive effekter på flytte og bosettingsvalg, men de er mindre synlige for den som skal ta denne beslutningen og gevinstene er mer usikre. Denne konklusjonen tydeliggjøres også i demografiutvalget og i Varanger=Utvikling.

I dette notatet har vi derfor valgt å se nærmere på følgende syv potensielle tiltak:

1. Markant økning i ettergivelse av studielån
2. Inkludere EØS-borgere og ukrainere i ordning for ettergivelse av studielån
3. Økt barnetrygd
4. Gratis barnehage og SFO
5. Redusert inntektsskatt
6. Reduserte flypriser
7. Fritidstilbud

Vurdering av tiltakene og deres effektivitet

I vurderingen av tiltakenes effektivitet vurderer vi først tiltakenes evne til å trekke nye arbeidstakere og innbyggere til regionen (**Tiltrekning**). Dernext vurderes tiltakene evne til å knytte disse innbyggerne til regionen over tid – at de ønsker å bli værende (**Tilknytning**).



Tiltrekning – i hvilken grad gjør tiltaket at folk bosatt andre steder, i Norge eller utland, ønsker å flytte til Øst-Finnmark?



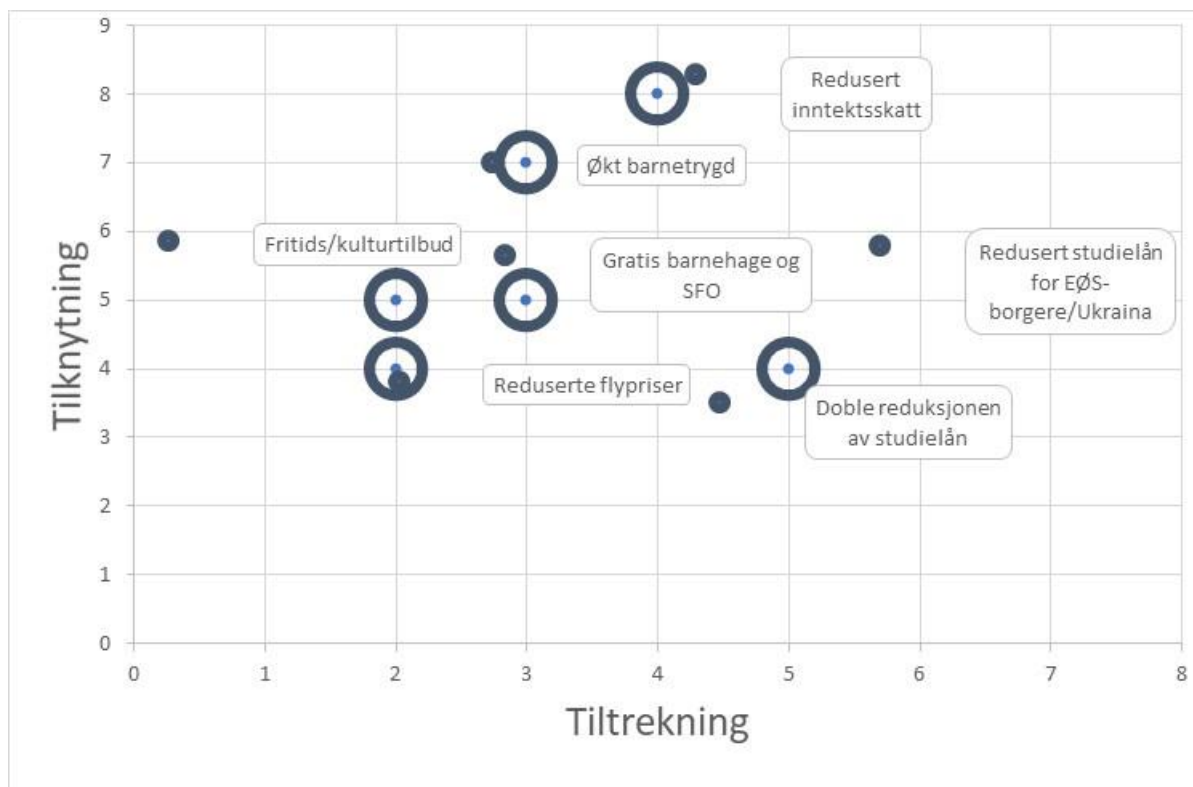
Tilknytning – i hvilken grad bidrar tiltaket til at bosatte i Øst-Finnmark ønsker å bli værende?

Vårt utgangspunkt for vurdering av effektivitet er med andre ord at tiltakene skal ha langvarig effekt. Dette vektlegger vi i lys av de siste tiårenes erfaring som viser at en stor andel av de som velger å flytte til Øst-Finnmark, flytter ut igjen i løpet av få år.

Det er viktig å være oppmerksom på at det i dag ikke er gjennomført grundige effektanalyser av de personrettede tiltakene i Tiltakssonen. Kommunal- og distriktsdepartementet har nylig utlyst en større evaluering av disse tiltakene som skal være ferdig i løpet av året. Våre vurderinger her er basert på samfunnsøkonomisk innsikt og empiriske betraktninger og tilbakemeldinger fra blant annet gjennomgangen i Varanger= Utvikling.

Det er også viktig å merke seg at våre anbefalinger hviler på en tilstand der det er underskudd på arbeidskraft i regionen. Dette har vært bildet de senere årene men dette bildet kan snu seg dersom næringseffektene av redusert samhandel med Russland blir sterke.

I diagrammet under har vi rangert tiltakene som er listet over langs de to dimensjonene. Et tiltak som både evner å tiltrekke mange og knytte dem til regionen mer varig vil plasseres lengst ut til nord-øst i diagrammet.



- 1) Vi vurderer det dithen at å utvide nedskrivningen av studielån samt å utvide ordningen til også å gjelde EØS-borgere og innbyggere fra Ukraina vil ha størst effekt på både tilflytting og tilknytning. Denne ordningen har vist at yngre nordmenn ønsker å benytte tilbudet i noen år før de eventuelt flytter ut igjen. Samtidig vet vi at de som har vist størst interesse for å flytte til Øst-Finnmark er innvandrere fra Øst-Europa i tillegg til asylsøkere som primært er blitt plassert der. Dersom man får etablert en tilsvarende nedskrivningsløsning for innbyggere fra andre EØS-land med dokumenterbart studielån, forventer vi at tiltaket vil gi kraftige effekter. Nedskrivning av studielån er noe mindre egnet til å få folk til å bli enn til å flytte. En måte å løse dette på er å skalere opp nedskrivingsmulighetene over tid. Med andre ord: Gradvis innfase nedskrivingsmulighetene. Videre forventer at effektene blir tydelige dersom man tilbyr å doble reduksjonen av studielån for alle med høyere utdanning.
- 2) Økt barnetrygd og gratis barnehage og/eller SFO har en del til felles. Begge appellerer til en liknende demografisk gruppe, men der den økte barnetrygden trolig tiltrekker barnefamilier generelt vil gratis barnehage og/eller SFO har større effekt på unge par og familier med yngre barn. Gratis barnehage eller SFO vil ha en større økonomisk effekt på familier med normal inntekt ettersom det månedlige utlegget er større enn barnetrygden per barn. Samtidig vil dette tiltaket binde mottakerne til å velge å benytte barnehage eller SFO. Både barnetrygd og gratis barnehage og SFO vil virke langt sterkere inn på tilknytning enn tilflytting ettersom disse insentivene virker over tid.
- 3) Dagens samlede skatteinsentiver i Tiltakssonen er relativt kostbare. De gir betydelige insentiver til å bli i sonen men mindre insentiver til å flytte ettersom virkningene er jevnt fordelt over årene. Det er viktig

å merke seg at dette virkemiddelet er mindre rettet, ettersom alle med inntekt i regionen blir berørt av dette tiltaket. Unge som gamle, de med og uten utdanning, etc.

- 4) I Hurdalserklæringen har man satt seg som mål å kutte kraftig i prisene på flybilletter i distriktene. En måte å gjøre dette på er å benytte subsidier gjennom FOT-rute-tildelinger, samt å gå vekk fra en ordning med regulert makspris til en ordning med regulert gjennomsnittspris. Det vil gi større insentiver til å søke større reisevolumer med lavere pris. Vi anser dette tiltaket som et attraktivt virkemiddel for både tilflytting og tilknytning. Hvor effektivt virkemiddelet er avhenger av hvor høyt prisene settes og hvor stor subsidiekomponenten er.
- 5) Bedre fritids- og kulturtilbud kan oppnås gjennom å subsidiere billettpriser, medlemsavgifter mm. Vi anser dette som en type tiltak som kan være effektive for å øke tilknytningen for de som velger å bosette seg i regionen. Vi tror at slike tiltak vil spille en mindre viktig rolle for å tiltrekke seg arbeidskraft.

Kort om tiltakenes politiske gjennomførbarhet

Her diskuterer vi kort tiltakene over i lys av det politiske landskapet på riksplan. Det er svært viktig at alle kommuner i Øst-Finnmark stiller seg bak eventuelle satsninger og anbefalinger. Disse bør også samle bredest mulig politisk støtte lokalt for å gi tiltakene størst mulig tyngde i fremlegg overfor regjering og Storting.

Det er særlig to forhold som står sentralt i vurderingen av politisk gjennomførbarhet:

- 1) Tiltakenes kostnader
- 2) Politisk profil på tiltakene, sett opp mot dagens regjeringssammensetning med eventuell støtte fra SV.



Kostnad – hvor kostbare vil tiltakene være relativt til de øvrige mulige virkemidlene?



Politisk aksept – er det sannsynlig at regjeringen vil støtte foreslåtte tiltak?

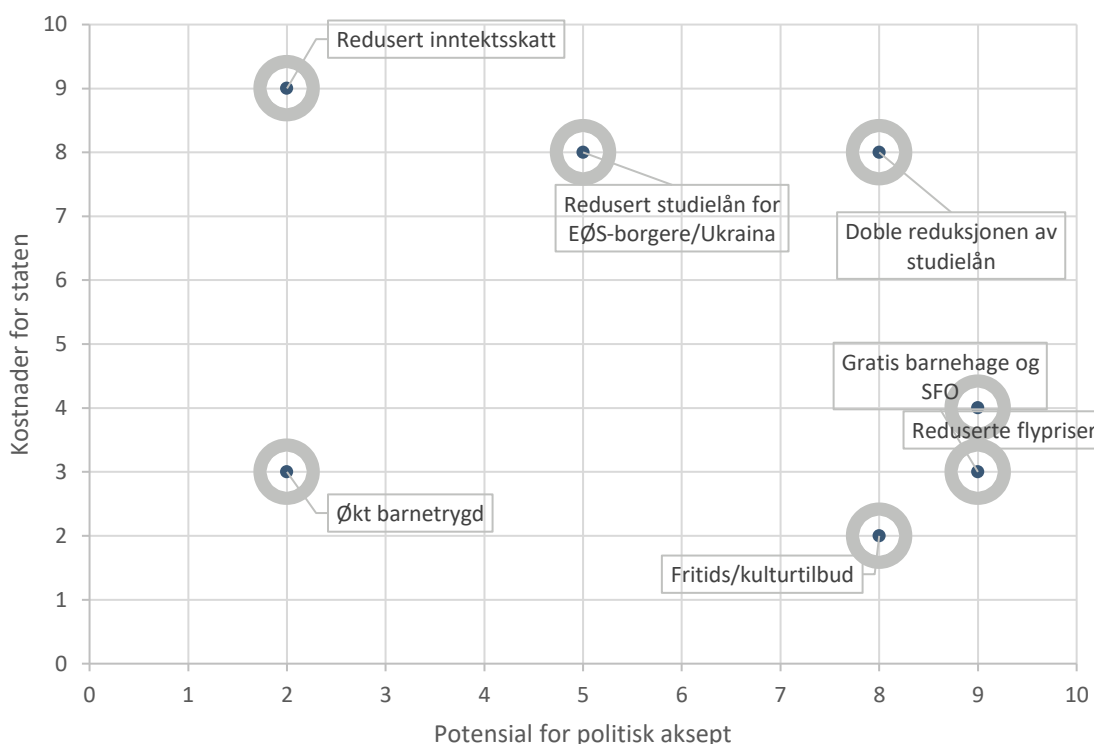
Øst-Finnmark som en pilot-region

Før vi går nærmere inn på disse drøftingen, mener vi at det er formålstjenlig å anbefale innføringen av foreslåtte tiltak som en pilotordning for Øst-Finnmark. Det er flere gode argumenter for å la Øst-Finnmark fungere som en pilotregion i noen år fremover.

- 1) Ved å innføre en pilot med en forsterket virkemiddelpakke (Tiltakssone nivå 2) vil man fra myndighetenes side kunne sammenligne effekter av virkemidler med ulik intensitet. Det vil gjøre det enklere å vurdere og evaluere tiltakene over tid.

- 2) Å innføre en pilot-region der de befolkningsmessige utfordringene er store og behovet for tiltak er størst sett i lys av den sikkerhetspolitiske dagsorden, vil samtidig samle ressursene inn mot en region der potensialet for gevinster er størst
- 3) Gjennom å benytte en pilotregion vil man redusere tiltakskostnadene kraftig.

Figur 3 Vurderinger av kostnader og politisk gjennomførbarhet



- 1) Å forsterke ordningen med nedskrevet studielån -tilsvarende en dobling av de økonomiske fordelene vil ha betydlige kostnader for staten, men dersom man begrenser dette til en pilotsone vil sannsynligvis kostnadenebegrenses til om lag 25 millioner kroner per år. Å fokusere på tilgang på kompetent arbeidskraft i distriktene er konsistent med regjeringens perspektiv på utfordringene (begge regjeringspartier og SV).
- 2) Å inkludere EØS-borgere og ukrainere i ordningen med nedskrevet studielån vil oppleves som innvandrervennlig. Vi tror at regjeringspartiene har sett at man må hvile på innvandring for å få en dreining mot en bedre befolkningsutvikling i Øst-Finnmark. Arbeiderpartiet er kanskje mer åpne for dette enn Sp. Å inkludere ukrainere i denne ordningen er å anse som et viktig og integrerende tiltak for denne store flyktninggruppen som også kan bidra til at de i større grad velger å knytte seg til stedene de kommer til. Politisk kan det fremstå som komplisert å identifisere berettigede låntakere, men vi tror at erfaringer og rutiner kan hentes fra andre land. Vi anslår at kostnadene knyttet til dette forslaget vil være moderate og neppe over 15 millioner kroner år.

- 3) Redusert personbeskatning: Vi tror at dette fanger mindre støtte i regjeringen i dag. Dette vil også utgjøre et mindre rettet tiltak og et mer kostbart tiltak, dog avhengig av hvor store kutt man foreslår.
- 4) Vi anser det som langt mer politisk akseptabelt å innføre redusert sats for eller gratis barnehage og/eller SFO, enn å tilby økt barnetrygd generelt. Tilskudd som rettes mot barnehage og skole vil i større grad bidra til at kvinner velger å arbeide. Dette er særlig viktig der innvandrere skal stå for en sentral del av befolkningsveksten. Tiltak 5) redusert inntektsskatt er svært kostbart, og tross betydelige forsvars- og distriktpolitiske sympatier blant makthavere fremstår dette tiltaket som krevende å få gjennomslag
- 5) Det er i dag sterk støtte for å redusere prisene på fly til og fra kortbaneflyplassene i nord. Men det er et problem at slike kutt vanskelig lar seg implementere før i 2024 når de nye FOT-rutene skal etableres. Vi tror derfor ikke det er dette virkemiddelet man bør fokusere på nå.
- 6) En innføring av et «Fritidskort» eller andre generelle tilskudd for deltakelse i kultur og fritidsaktiviteter er populært i mange politiske kretser men så langt vi kjenner problemstillingen står dette ikke høyest på regjeringens agenda.

Vedlegg: Anbefalinger fra Varanger=Utvikling (Menon, 2021) med små justeringer

Distriktpolitiske tiltak

Tiltak som må besluttes utenfor regionen:

- Ordningen med nedskrivning av studielån bør utvides i områder i Finnmark og Nord-Troms med vedvarende nedgang i folketallet. I disse kommunene økes det årlige taket for nedskrivning av studielån fra kr 25 000 til kr 50 000. Samtidig innføres en minste nedskrivning på kr 10 000.
- Det bør vurderes å utvide ordningen med avskrivning av studielån til å gjelde ungdom fra hele EØS-området avgrenset til de som har jobb i området, betaler skatt til Norge og hvor fradraget gjøres i skatten.
- I de samme kommunene bør det gjeninnføres en ordning med særskilt barnetrygd. Nivået bør settes til det doble av ordinær barnetrygd. Subsidiært foreslås at Øst-Finnmark utpekes for forsøk med gratis barnehage og SFO slik Distriktsdemografi-utvalget foreslår.
- Det bør settes i verk flere virkemidler for å bedre flytilbudet, inkludert økt statlig subsidiering av flyreiser
- Det bør legges til rette for økt forskning om befolkningens flyttepreferanser for å identifisere hvilke tiltak som vil være mest målrettet-
- Rammene for Innovasjon Norges ordning med direkte investeringstilskudd uavhengig av innovasjonsinnhold bør styrkes vesentlig, med en øvre tilskuddsramme på 40 prosent i likhet med tidligere ordning i Finnmark.
- Det bør avklares at det for fjernarbeid skal beregnes arbeidsgiveravgift ut fra hvor den ansatte utfører arbeidet, slik at fjernarbeidsplasser i Finnmark er fritatt for arbeidsgiveravgift.

Forslag til tiltak for økt innflytting

Tiltak som kan besluttes i regionen:

- Det bør etableres en kraftig kampanje for å markedsføre virkemidlene i tiltakssonen for ved det å trekke unge familier til regionen. Kommunene i regionen bør, fortrinnsvis gjennom fylkeskommunen, en informasjonstjeneste for tiltakssonen.
- Kommunene i regionen bør legge til rette for tilbud av utleieboliger for ungdom som midlertidig bosetter seg i regionen.

Tiltak som må besluttes utenfor regionen:

- Flyktninger og asylsøkere bør i større grad bosettes i områder med fallende folketall og etablert infrastruktur for velferdstjenestene.
- Det bør gjennomføres målrettet rekruttering i de nordiske nabolandene og resten av EØS-området, samt Ukraina av ungt personell som har fagkompetanse som det en mangel på i regionen.
- Det bør gjennomføres målrettet rekruttering av unge familier fra EØS-området for bosetting i regionen. Deler av de distriktpolitiske virkemidlene gjøres gjeldende også for disse.

Forslag til tiltak på velferdsområdet

Tiltak som kan besluttes i regionen:

1. Kommunene i regionen bør gå sammen om å organisere eller avtale bruk av ekstra kapasitet og spesialisert kompetanse gjennom ambulerende tjenester. Likeså bør det i regionen åpnes for at mindre kommuner kjøper spesialiserte tjenester eller institusjonsplasser hos større.
1. Kommunene i regionen bør gå sammen, evt også med flere kommuner, om et program for omfattende bruk av velferdsteknologi i helse- og omsorgstjenestene.
2. Kommunene i regionen bør samorganisere enkelte administrative funksjoner hvor det enten vil være særlig krevende å skaffe nødvendig kompetanse, det vil være særlige fordeler av større kompetansemiljø og/eller det er særlig behov for avstand mellom forvaltningen og aktuelle parter. Et felles plankontor er en mulig tjeneste som vil ha nytte av et større faglig miljø, mens felles barneverntjeneste er eksempel på en tjeneste hvor en felles organisering både kan bidra til kompetanse og avstand.

Tiltak som må besluttes utenom regionen:

3. Tilgangen på personell innen helse- og omsorgstjenestene til regionen bør økes gjennom særlige tiltak for rekruttering enten gjennom desentraliserte utdanningstilbud, tilrettelegging for samlingsbasert utdanning ved siden av arbeid og/eller gjennom styrkede incentiver for rekruttering.
4. De særlige virkemidlene for Finnmark gjennom det kommunale inntektssystemet bør videreføres.
5. Staten bør videreføre tiltak som senker terskelen for å kunne tilby tjenester og for å forstørre regioner som kan gjøre bruk av tjenestene. Om transporttjenester, se under.
6. Omstilling av statlig virksomhet bør iakttas regionale virkninger, og bygge opp under nærhet til brukerne særlig der fysisk nærhet er viktig. Om desentralisering av oppgaver, se eget punkt.

Det er ovenfor foreslått et nærmere samarbeid mellom kommunene i regionen både om velferdsteknologisatsing, ambulerende tjenester og samordnede administrative funksjoner. Kommunene vil ofte legge vekt på å kunne tilby slike tjenester selv, blant annet fordi arbeidsplassene har betydning for lokal sysselsetting. Utfordringene med tilgang på kompetanse må imidlertid antas å bli forsterket. Det benyttes som et viktig argument for sammenslåing av kommuner. Denne rapporten bygger på det premiss at kommunestrukturen videreføres. Økt samarbeid kan sees som et alternativ til dette, hvor ressurser samles uten at de kommunale enhetene avvikles. Det vil blant annet si at man beholder en lokal demokratisk forankring.

Heller enn at samordning over tid tvinger seg fram, åpner dette også for en fordeling av funksjoner. Barneverntjenestene vil for eksempel kunne ha et faglig fellesskap med andre barnefaglige miljøer i Vadsø. Næringsfunksjoner har god forankring i Båtsfjord. Det ingeniørfaglige miljøet er sterkt i Vardø i tilknytning til Forsvaret. En illustrasjon kan være at flere av de regionale sparebankene har beholdt sin selvstendighet ved at de har gått sammen om viktige fellesfunksjoner innen Sparebank1 gruppen. I motsetning til det mange ville anse som vanlig er det her de regionale bankene som eier gruppen, og ikke omvendt. Slik kan også kommunene eie fellesfunksjoner, og ikke omvendt. Slik kan kommunene bevare sitt særpreg, samtidig som man sikrer kompetanse og kraft innen de enkelte tjenestoområdene.

Forslag til tiltak på transport og kommunikasjonsområdet

Tiltak som må besluttes utenom regionen:

- Stenging av Båtsfjordfjellet og Kongsfjordfjellet bør begrenses. Med den store mengden fiskeprodukter som langs ruta er det viktig at fylkeskommunen prioriterer nødvendig vedlikehold og oppgradering.
- For å styrke samspillet i regionen bør kollektivtransporttilbudet økes vesentlig. Det kan skje gjennom former for taxi eller taxibuss i rute med henting fra bolig. Med det styrkes også inntektsgrunnlaget for taxinæringen. Over tid bør det vurderes skreddersydde tilbud med henting og bringing av selvkjørende taxibusser.
- Flyplassene og rutetilbudet er av fundamental betydning. Det er viktig for den videre utviklingen i regionen at det ikke oppstår usikkerhet om videreføring av flyplassene. En styrking av rutetilbudet vil være tilsvarende viktig. Bedre tilgjengelighet gjennom økt setekapasitet og lavere priser er viktig for å få til en ønsket utvikling i regionen i årene fremover. Dette bør vektlegges sterkere i fremtidige konkurransegrunnlag for drift av FOT-rutene.
- Det bør utredes hvorvidt man kan utnytte flyplassene også til utvikling av et lokalrutenett med fly som kan bidra til rekkeviddeøkning/regionforstørrelse.
- For å kunne dra større nytte av reiselivsmulighetene bør det etableres en hurtigbåtforbindelse fra stamflyplassen i Kirkenes til Vadsø.

Spørsmålet om flypriser drøftes under, mens bedre utnyttelse av den nasjonale turistvegen til reiseliv drøftes under reiseliv.

- For å kunne utnytte de digitale mulighetene bør fylkeskommunen kontinuerlig legge til rette for at regionen har det til enhver tid mest framtidrettede høyhastighetsnettet

Tiltak som besluttes utenfor regionen:

- Tilstrekkelig tilgang på kraft til utbygging av ny næringsvirksomhet i regionen bør sikres ved utbygging av ny 420 V kraftlinje fram til Varangerbotn

Forslag til tiltak for bedre senterfunksjoner

Tiltak som kan besluttes i regionen:

- For å få tilstrekkelig befolkningsgrunnlag til å utvikle «urbane» handels- og servicetilbud bør regionen samle seg om å utvikle Vadsøs senterkvaliteter, og sikre grunnlag for det gjennom bruk av regionale tilbud framfor sentra lenger unna og handel på nett.
- Det må utvikles struktur, samarbeidsordninger og finansiering av desentralisert utdanning som sikrer regionen tilgang til høyere utdanning og relevant etter- og videreutdanning for innbyggerne gjennom hele yrkeslivet. Det er et særlig behov for å sikre tilgang på helse- og omsorgspersonell. Det bør organiseres tilbud fra ulike universitet og høyskoler som har interesse av å gi attraktive tilbud i regionen. Likeså bør det organiseres tilbud om praksisplasser i regionen for studenter ved utdanningsinstitusjoner utenfor regionen. Studiesenteret i Vadsø og den nasjonale sjømatlinja i Vardø bør her kunne spille en viktig rolle.

- Ubenyttede boliger bør omgjøres til utleieboliger/rekrutteringsboliger for ungdom og tilreisende. Kommunene i regionen bør etablere et felles selskap for boligutleie som kjøper opp ubenyttede boliger og oppgraderer dem for utleie.
- For at eldre skal kunne bli boende i eget hjem framfor å få behov for institusjonsplasser, bør hver av kommunene bygge flere boenheter for eldre i nærheten av etablerte omsorgstjenester slik at de eldre med svært begrenset hjelp skal kunne være selvhjulpne og del av et fellesskap.
- Bomiljøet bør styrkes gjennom en handlingsplan med systematisk sanering av fysisk forslumming.

Tiltak som må beslutter utenfor regionen:

- Handlingsplanen mot fysisk forslumming bør gis statlig saneringsstøtte som ledd i statlig forsøk med slik støtte som foreslått av Distriktsdemografi-utvalget.
- Husbankens virkemidler bør tilpasses behov for tilrettelagte botilbud for eldre i områder som venter sterk vekst i antall eldre.

Forslag til tiltak på arbeidsfeltet

Tiltak som kan besluttes i regionen:

- Det bør etableres en massiv kampanje for å markedsføre virkemidlene i tiltakssonen for ved det å trekke nye arbeidsplasser til regionen. Kommunene i regionen bør, fortrinnsvis gjennom fylkeskommunen, organisere en informasjonstjeneste for tiltakssonen.
- Kommunene i regionen bør gå sammen om å utvikle strategiske næringsplaner. Det bør etableres et felles plan- og næringskontor som sikrer tilgang på fagutdannede planleggere.
- Kommunene i regionen bør vurdere å slutte seg sammen under felles næringshager. Dette kan gjøre ved at virkeområdet for Linken næringshage i Båtsfjord utvides til å omfatte Berlevåg og Båtsfjord som en felles Kystnæringshage. Nesseby inngår allerede i Sapmi næringshage, og i Vadsø er allerede Hermetikken næringshage.
- Kommunene bør aktivt legge til rette for at det etableres et regionalt fiskerinettnettverk som både har en egen samarbeidsfunksjon og som er del av landsdelsnettnettet Cod Cluster. Dette må ikke forhindre at også havbruksbedrifter kan delta i det regionale nettnettet. Også UiT Norges Arktiske Universitet og den nasjonale sjømatlinja bør inngå i nettnettet. Tilsvarende etableres et regionalt reiselivnettnettverk som også er del av landsdelsnettnettet Arctic 365. Selskap som Widerøe, Hurtigruten og Nord-norsk Reiseliv bør naturlig knyttes til nettnettet i likhet med reiselivsutdanningen ved UiT Norges Arktiske Universitet i Alta.

Tiltak som må besluttes utenfor regionen:

- Samlede regionale virkninger bør tillegges betydelig sterkere vekt ved statlige myndigheters beslutninger om oppretting av nye virksomheter, og omløslisering og nedlegging av eksisterende virksomhet.
- Ut fra en erkjennelse om at omlegging av statlig virksomhet har rammet Vardø og Vadsø særlig hardt, bør det legges ny statlig virksomhet til disse stedene. Eksisterende statlig virksomhet kan tillegges flere funksjoner, blant annet ved at innkjøpsfunksjoner for flere statlige virksomheter legges til Sykehusinnkjøp SF i Vadsø og at nasjonalt register for vakselskap legges til Politiets nasjonale kontor for politiattester i Vardø. Samtidig bør det, i tilknytning til annen statlig virksomhet disse stedene, opprettes avdelinger av Statens Hus hvor enkeltansatte i statlige virksomheter kan ha kontorfellesskap.